

Kasvatus, henkisyys ja kieli

Venäläisessä pedagogisessa keskustelussa on viime vuosina aktiivisesti pohdittu kasvatusta ja arvoja. Syynä tähän ovat 1990-luvun yhteiskunnan ja koulutuksen muutokset, jolloin perinteiseen venäläiseen opetuskulttuuriin kuuluva kasvatuksen ja opetuksen sidos murtui. Ajattelutapa kasvatuksen ja opetuksen yhteydestä on peräisin ortodoksisesta traditiosta, jonka pedagogi Konstantin Ušinski kiteytti 1800-luvulla. 1990-luvun murroksessa opetus syrjäytti kasvatuksen ja läntiset vaikutteet saivat pedagogiikassa vallan.

2000-luvulla tilanteeseen on haluttu muutos: kasvatus on jälleen nostettu pedagogisen ajattelun ja tutkimuksen ytimeen. Keskeisiä tutkimussuuntia ovat aksiologinen ja antropologinen lähestymistapa, joissa kasvatusta tarkastellaan arvopohjaisena, henkisenä ilmiönä. Itse asiassa venäjän kielen sana *vospitanije* ”kasvatus” viittaa ylösnousemiseen ja ruokkimiseen. Kasvatus on ihmisen ruokkimista henkisellä ruualla, ja kasvattaja vastaa henkisen ravinnon laadusta.

Kasvatuksen arvonnousun myötä pedagogisessa diskurssissa on alettu korostaa henkisen ja moraalisen kasvatuksen (*duhovno-nravstvennoje vospitanije*) tärkeyttä. Henkisen ja moraalisen kasvatuksen ohjenuoraksi ja opetussuunnitelmien tueksi on jopa laadittu asiakirja, jossa esitetään kansallisen kasvatuksen ihanne (*natsionalnyi vospitatelnyi ideal*). Ihanteena on Venäjän kansalainen, jolla on korkea moraalinen, joka on vastuullinen ja luova, joka ymmärtää isänmaan kohtalon omaksi henkilökohtaiseksi kohtalokseen ja joka on sisäistänyt monikansal-

lisen Venäjän federaation henkiset ja kulttuuriset traditiot. Kasvatusihanteen tarkoitus on toimia yleiskansallisena yhdistävänä ideana.

Kasvatuksen ihanteessa oleva henkisyys on laeva ja monimerkityksinen ilmiö. Muutama vuosi sitten tehtiin kysely, jossa kysyttiin ihmisiltä, miten he ymmärtävät henkisyyden. Kyselyn perusteella sen ajateltiin olevan uskonnollinen, moraalinen ja ihmisen älylliseen toimintaan liittyvä käsite. Henkisyys voidaankin määritellä uskonnollisesta tai maallisesta näkökulmasta. Joidenkin ortodoksisen pedagogiikan asiantuntijoiden mukaan uskonnollisen ja maallisen henkisyyden vastakohtaa ei tulisi kuitenkaan liikaa korostaa, vaan henkisyyttä voi pitää ihmisen esteettisenä suhteena maailmaan ja pyrkimyksenä kauneuteen ja harmoniaan kaikessa. Ylipäätään henkisyyden määritelmille yhteistä ovat seuraavat asiat: henkisyys on venäläisen kulttuurin perusarvo, se on kulttuurin piirre, jonka arvohierarkiassa ylimpänä ovat hyötyä tavoittelemattomat, ei-materiaaliset arvot, ja henkisyys liittyy moraalisiin, filosofiaan, taiteisiin ja uskontoon.

Myös kieli on henkisyyttä. Venäläisen peruskoulun opetussuunnitelmassa venäjän opetuksen yhtenä tavoitteena on, että nuoret oppisivat rakastamaan venäjän kieltä ja ymmärtämään kielen henkisenä arvona. Näkemys kielestä henkisenä arvona on sekin peräisin pedagogi Konstantin Ušinskilta, sillä Ušinskiin mukaan kansa ja synnyinmaa saavat hengen, ”henkistyvät”, kielessä ja lapsi ”imee henkistä elämää ja voimaa äidinkielen rakkaasta rinnasta”.

Ušinskin ajattelu kielestä henkisyuden ilmentymänä liittyy 1800-luvulla vallalla olleeseen romantiikkaan ja nationalismiin. Samoin ajan henkeä ilmensi Ušinskin vaatimus kansallisesta koulusta, jossa äidinkielen oppiaineella oli ratkaiseva merkitys. Koulun tärkeimpiä tavoitteita oli paitsi opettaa lapset lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan myös perehdyttää heidät synnyinmaan henkiseen kulttuuriin eli omaan uskontoon, historiaan ja kirjallisuuteen äidinkielen avulla.

Nykyisinkin esitetään kansallisen koulun vaatimuksia. Siinä on kuitenkin aste-eroja, mitä henkisyuden sisältö kansallisessa koulutuksessa on. Puhtaasti kansallisen koulun ušinskilaisen tradition kannattajat tukeutuvat ortodoksisen uskontokasvatukseen henkisyuden lähteenä. ”Yleisvaltiollisen” tai ”yleisvenäläisen” näkemyksen mukaan kansallinen koulu ymmärretään väljemmin: sen avulla pitäisi rakentaa kansalaisyhteiskunta, joka perustuu yleiskansalliselle tietoisuudelle sekä henkiselle ja kielelliselle integraatiolle. Kansallisessa koulutuksessa korostettaisiin ennen kaikkea opetuksen ja kasvatuksen sivistyksellisiä ja kulttuurisia tekijöitä ja koulutuksen ihanteen malli rakentuisi kansallisille perusarvoille.

Kielen näkökulmasta kansallisen koulutuksen järjestäminen ei ole ongelmaton monikansallisella Venäjällä. Tilanne on tietyllä tavalla paradoksaalinen, sillä koulutus ja kieli ovat olleet toisaalta vallankäytön, venäläistämisen väline, mutta toisaalta esimerkiksi nyky-Venäjän lainsäädäntö ei tunne käsitettä ”venäläinen kansallinen koulu”, eikä myöskään venäjän kieltä virallisesti nimitetä äidinkieleksi. Koulutuksen dokumenteissa käytetään kouluista kolmenlaisia määrittelyjä. Ne ovat yleissivistäviä oppilaitoksia, joissa opetetaan joko venäjän kielellä tai venäjän kielellä ja sen lisäksi myös jollain muulla Venäjän kansojen kielellä, tai on oppilaitoksia, joissa opetusta annetaan äidinkie-

lellä (ei venäjän kielellä).

Monet kansallisen koulutuksen puolustajat pitävät virallista käsitteistöä epäasiallisena, koska vaikkapa venäjänkielisen opetuksen kouluissa kieltä ei tulkita äidinkieleksi. Toisaalta venäjän opettajille suunnatuissa didaktisissa oppaissa ja pedagogisessa kirjallisuudessa kielen nimeämisestä ei tehdä ongelmaa, vaan niissä keskitytään siihen, miten opetuksessa tuodaan esille venäjän kielen tehtävä kansallisen itsetunnon ja identiteetin luojana. Nuoriin halutaan juurruttaa käsitystä kielestä kansallisena omaisuutena ja venäläisten henkisen kulttuurin muovaajana.

Venäläinen pedagoginen kulttuuri perustuu pitkälti historiallisesti vakiintuneisiin arvoihin. Henkisyys ja muut perinteiset arvot, kuten patriottisuus, yhteisöllisyys ja kansallinen omaperäisyys, limittyvät merkitykseltään toisiinsa. Ne juontavat juurensa 1800-luvun slavofiilien ajattelusta, jonka mukaan perinteiset arvot pelastavat Venäjän tuhoavilta läntisiltä vaikutteilta. Samoin nykyisin haetaan omaa venäläisen tradition mukaista kasvatusihannetta, jossa henkisyys ja kieli ovat olennaisena osana. Länsimaiset arvot eivät kelpaa kasvatusihanteeksi ja niiltä halutaan suojautua oman kulttuurin turvaan. Kansalliset näkökulmat korostuvat uhkien edessä.

Marja Kynkäänniemi

Kirjoittaja on Madetojan musiikkilukion ja Pohjankartanon koulun venäjän ja äidinkielen lehtori Oulusta.